

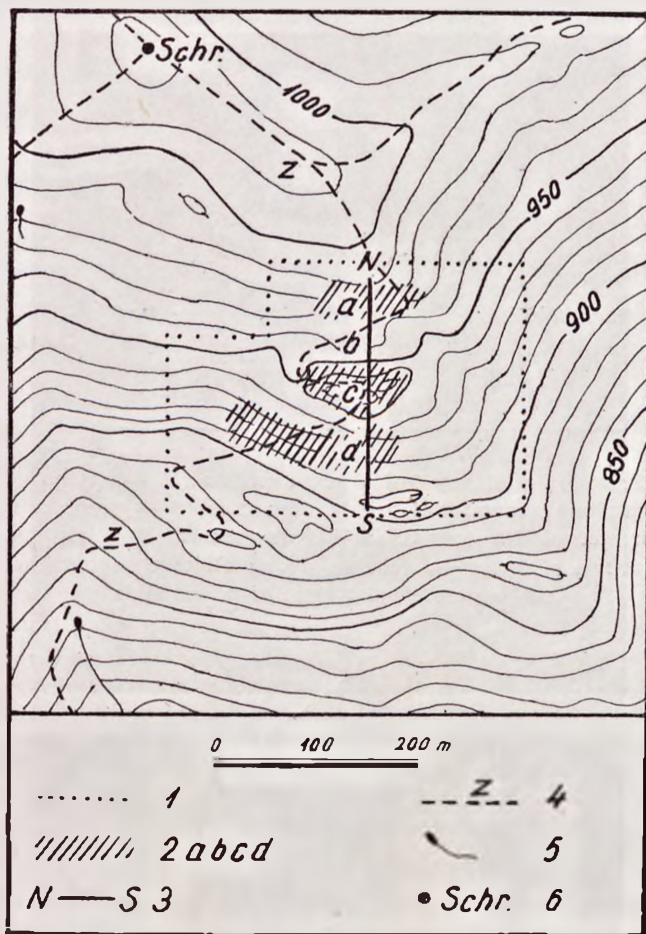
Osobliwości przyrodnicze rezerwatu przyrody nieożywionej Luboń Wielki

Rezerwat Luboń Wielki utworzony został zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 15 lipca 1970 r. (Monitor Polski Nr 25, poz. 205). Celem utworzenia rezerwatu, o pow. 11,80 ha, jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych osuwiska fliszowego z bogactwem różnorodnych form skalnych.

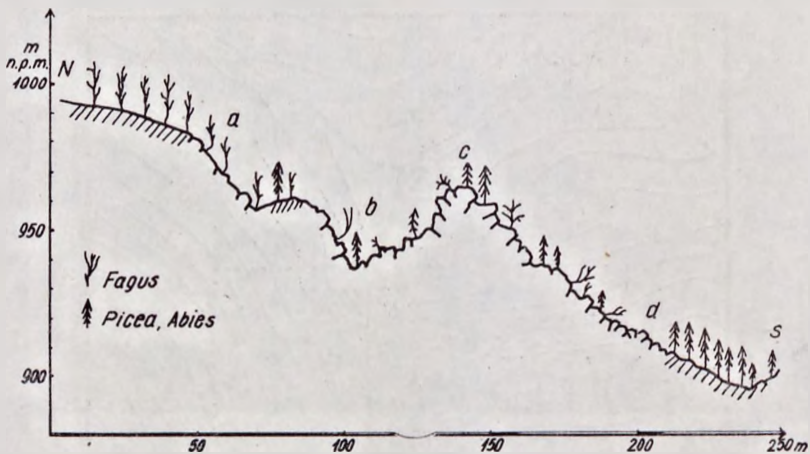
Rozległe osuwisko skalne położone jest na południowym, dość stromym, stoku Lubonia Wielkiego (1022 m n.p.m.). Krawędź osuwiska zaczyna się na wysokości około 980 m n.p.m., a jęzor sięga poniżej 750 m n.p.m. Największe nagromadzenie oryginalnych form skalnych występuje pomiędzy 900 a 980 m n.p.m. (ryc. 1). Osuwisko utworzyło się na kontakcie piaskowca magurskiego i łupków podmagurskich (W a k s m u n d z k i 1968). Na profilu podłużnym osuwiska (ryc. 2) zaznacza się wyraźnie ściana osuwiskowa (a), nisza osuwiskowa z blokami skalnymi (b), silnie spękane skały oderwane (c) i jęzor osuwiskowy z charakterystycznym „gołoborzem” (d). Ścianę osuwiska tworzą głównie mniej lub bardziej zwietrzałe zerwy, a tylko w części wschodniej jest ona jednolita i prawie pionowa. Głęboka nisza osuwiskowa zasłana jest blokami skalnymi, które odpadły zarówno od ściany jak i od skał oderwanych. Cała partia skał oderwanych uległa strzaskaniu i potworzyły się olbrzymie bloki oraz płyty, między którymi są liczne głębokie szczeliny. W ten sposób powstała tu nawet jaskinia o długości ok. 8 m. W kierunku niszy skały oderwane opadają stromo, tworząc miejscami przewieszki, półki i inne ciekawe formy. W przeciwnym kierunku stok jest łagodniejszy i przechodzi stopniowo w rozległe „gołoborze” (na str. I okł.).

Przez najładniejsze zakątki rezerwatu prowadzi „żółty” szlak turystyczny, którego przejście łączy się z pokonaniem licznych bardzo niebezpiecznych przeszkód.

Oprócz osobliwości geologiczno-geomorfologicznych, dla

Ryc. 1. Szkic sytuacyjny rezerwatu przyrody Luboń Wielki. 1 — orientacyjne granice rezerwatu wraz z terenem przyległym; 2a — ściana osuwiska; 2b — nisza osuwiskowa; 2c — skały oderwane; 2d — gołoborze; 3 — przekrój NS przez osuwisko; 4 — żółty szlak turystyczny; 5 — źródła; 6 — schronisko turystyczne. — Situation sketch of the Luboń Wielki nature reserve. 1 — approximate boundaries of the nature reserve and the adjacent territories; 2a — wall of the debris slide; 2b — niche in debris slide; 2c — detached rocks; 2d — deforested area; 3 — NS cross-section of debris slide; 4 — yellow-marked tourist trail; 5 — springs; 6 — tourist shelter house

Ryc. 2. Przekrój podłużny NS przez osuwisko. a — ściana osuwiska; b — nisza osuwiskowa; c — skały oderwane; d — jezior osuwiskowy z gołoborzem. — NS longitudinal cross-section of debris slide. a — wall of debris slide; b — niche in debris slide; c — detached rocks; d — deforested tongue of debris slide

Ryc. 3. Buczyzna karpacka *Dentario glandulosae-Fagetum* we wschodniej części rezerwatu — aspekt wiosenny. — The Carpathian beechwood *Dentario glandulosae-Fagetum* in the eastern part of the nature reserve in its aspect in spring. Fot. E. Dubiel

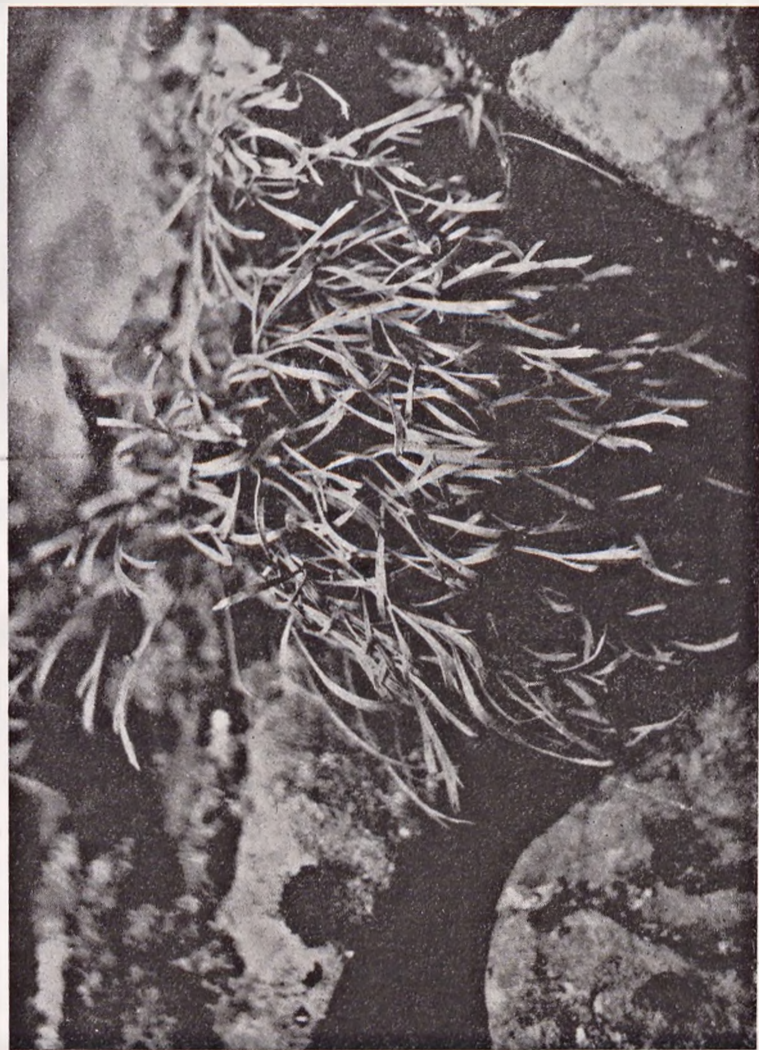
Ryc. 4. Narośl na buku w rezerwacie Luboń Wielki. — An excrecence on a beech tree in the Luboń Wielki nature reserve. Fot. E. Dubiel

których utworzono rezerwat, występuje tutaj interesująca roślinność.

Prawie całą powierzchnię rezerwatu, z wyjątkiem „gołoborzy”, pokrywają zbiorowiska leśne. W wyższych partiach, powyżej 950 m n.p.m., rozwinęła się wyjątkowo okazała buczyna karpacka *Dentario glandulosae* — *Fagetum* (ryc. 3).

Ryc. 5. Przebiśnieg *Galanthus nivalis* — w rezerwacie Luboń Wielki. — The snowdrop in the Luboń Wielki nature reserve. Fot. E. Dubiel

Ryc. 6. Zanościca północna *Asplenium septentrionale* w szczelinie skalnej na „Goloborzu”. — The spleenwort
Asplenium septentrionale in a rock fissure on the deforested area. Fot. E. Dubiel

W drzewostanie dominują buki (80 lat) z nieznaczną domieszką jodły i świerka. Buki w strefie osuwiska mają często „rachityczny” pokrój, niekiedy można spotkać zrosty i dziwne narośla. Na jednym z buków utworzyła się 7 m nad ziemią, narosł o średnicy 1,5 m (ryc. 4). Niezapomniany widok przedstawia runo wiosenne, kiedy to masowo zakwitają: przebiśnieg *Galanthus nivalis*, kokorycz pusta *Corydalis cava*, zdrojówka rutewkowata *Isopyrum thalictroides*, żywiec gruczołowaty *Dentaria glandulosa* i inne. Tak masowego występowania przebiśniega (ryc. 5) nie spotyka się w sąsiednich pasmach górskich. W okresie lata runo zmienia się całkowicie i tylko wśród zeschniętych liści z rzadka wyrastają duże paprocie, wilczomlecz migdałolistny *Euphorbia amygdaloides* oraz drobne pędy przetacznika górskiego *Veronica montana*.

W dolnej części rezerwatu występuje las świerkowo-jodłowy *Abieti-Piceetum*, z wyraźną dominacją świerka (80 lat). Szereg świerków wykazuje osłabioną żywotność i jest silnie opanowywany przez opieńkę miodową. Runo tego zbiorowiska jest wyjątkowo ubogie i tworzy go kilka gatunków paproci, szczawik zajęczy *Oralis acetosella*, kosmatka owłosiona *Luzula pilosa* i starzec Fuchsa *Senecio Fuchsii*.

Nisza osuwiskowa, w której nawet w południe panuje półmrok, jest idealnym miejscem dla licznych tu wątrobowców, mchów i paproci. Z paproci miejscami masowo występują: wietlica samicza *Athyrium filix-femina*, zachyłka oszczepowata *Phegopteris polypodioides*, narecznica samcza *Dryopteris filix-mas*, n. szerokolistna *D. austriaca*, n. krótkoostna *D. spinulosa* i inne. Ze szczelin skalnych wyrastają: paprotnica krucha *Cystopteris fragilis*, zanokcica skalna *Asplenium trichomanes*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare* i widłak wroniec *Lycopodium selago*. W nagromadzonej między blokami skalnymi zwietrzelinie ułożywały się także krzewy, takie jak: porzeczek alpejski *Ribes alpinum* i wiciókrzew czarny *Lonicera nigra*.

Osobliwą florę posiadają piaskowcowe „gołoborza”. Tam gdzie między głazami nagromadziło się nieco zwietrzliny i humusu, rozwijają się łany trzcinnika leśnego *Calamagrostis arundinacea*, wśród których nielicznie występuje dziewięsił pośredni *Carlina intermedia*. Natomiast w miejscach nieutrwalonych rosną na głazach różne gatunki porostów a w małych szczelinach drobna paproć zanokcica północna *Asplenium septentrionale* (ryc. 6). Paproć ta, podana z Lubonia przez Wołoszczaka (1897), następnie przez Kornasia (1957) utrzymuje się nadal, lecz grozi jej wydepta-

nie, ponieważ rośnie na szlaku turystycznym, ostatnio szczególnie odwiedzanym.

W rezerwacie występuje również szereg innych interesujących roślin, jak: wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, oman szlachtawa *Inula conyza*, wydmuchrzyca zwyczajna *Elymus europaeus*, kruszчыk rdzawoczerwony *Epipactis atropurpurea* (D u b i e l rkp.).

Nagromadzenie tak wielu osobliwości na niewielkim terenie położonym w niższych partiach Beskidów, zasługuje na szczególną ochronę. Położenie rezerwatu w pobliżu uzdrowska Rabka, obok szeregu miejscowości letniskowych i niedaleko drogi Kraków—Zakopane, czyni z niego dogodny obiekt do wykonywania dydaktycznego i naukowego. Rezerwat nie nadaje się natomiast do uprawiania tzw. masowej turystyki i wypoczynku ze względu na trudno dostępny teren i możliwość szybkich niekorzystnych zmian środowiska. Już w tej chwili ujemnie odbija się na roślinności nadmierne wydeptywanie i bezmyślne spychanie głazów po zboczach.

Aby rezerwat mógł wypełniać założone cele i ochrona była bardziej skuteczna należy:

1. Powiększyć obszar rezerwatu o buczynę z jego wschodniej strony i „gołoborze” ze stanowiskiem zanokcicy północnej, położone u podnóża osuwiska. Zmiany te będą możliwe do przeprowadzenia przy najbliższym sporządzaniu planu urzędzeniowego i zatwierdzeniu ich przez Ministra Leśnictwa. Obecnie, zarówno granice oddziałów leśnych, jak i rezerwatu, są niezmiernie trudne do ustalenia w terenie.

2. Zmienić trasę „żółtego szlaku turystycznego” i poprowadzić ją przy następnym odnawianiu oznakowania po wschodniej stronie rezerwatu. Uchroni to „masowego” turystę przed możliwymi niebezpieczeństwami (szlak bardzo trudny) a osobliwości rezerwatu przed zniszczeniem.

SUMMARY

Natural rarities in the inanimate nature reserve of Luboń Wielki

The "Luboń Wielki" nature reserve occupies the south-facing slope of the mountain of the same name, and includes a debris slide which is interesting from the point of view of geology and geomorphology. The debris slide originated at the contact of the Magura sandstone and sub-Magura shales. The detached rocky material, shattered to pieces,

includes a number of forms unique in their shape. In its major part, the area of the debris slide is overgrown with forest communities, among which the Carpathian beechstand *Dentario glandulosae-Fagetum* deserves special consideration; it has a rich ground flora represented in spring by the snowdrop, *Galanthus nivalis*, fumitory, *Corydalis cava*, isopyrum, *Isopyrum thalicroides*, toothwort, *Dentaria glandulosa*, and others. The ferns grow in the nature reserve in especially great numbers and among them the spleenwort, *Asplenium septentrionale*, a species rather rarely encountered in Poland. The reserve is valuable for its scientific and educational qualities.

PIŚMIENNICTWO

- Dubiel E. 1969 *Rośliny naczyniowe Lubonia Wielkiego* (rkp.)
Kornaś J. 1957 *Rośliny naczyniowe Gorców*. Monogr. Bot. 3: 1—259.
Waksmundzki K. 1968 *Projekt utworzenia rezerwatu Luboń Wielki* (rkp.).
Wołoszczak E. 1897 *O roślinności karpackiej między Dunajcem a granicą Śląska*. Spraw. Kom. Fizjogr. AU 32: 1—45.